

Research Paper

Sense of Belonging to the University Space in the Lifeworld of Female Dormitory Students; Implications for Educational Planners

Seyedeh tina katourani ¹ Saria rashidi ² Jamal salimi ^{*2} Abdullah azizi ⁴

¹. M.A. Student in Curriculum Studies, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

². Associate Professor of Curriculum Studies, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.,

³. PhD student in educational administration, Department of Education, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran,

10.22080/eps.2026.31527.2410

Received:

April 11, 2026

Accepted:

June 27, 2026

Available online:

September 15, 2026

Keywords:

The sense of belonging among dormitory girls, grounded theory, resistance to the coercion of marriage, higher education, educational planning.

Abstract

Aim: Sense of belonging to the university, as a social construct, plays a vital role in students' academic persistence and success; however, understanding this phenomenon within specific cultural and social contexts requires deep exploration. The present study aims to analyze the underlying reasons for the sense of belonging among female dormitory students toward the university environment.

Methodology: This qualitative research, using grounded theory (Charmaz), examined 16 female dormitory students at Kurdistan University through semi-structured interviews and analyzed the data with a three-stage coding process.

Results: The findings revealed that the sense of belonging for this group of students is formulated into three theoretical categories: 1) Sanctuary-like Spatiality, representing the use of the university as a space to escape patriarchal hegemony and resist the compulsion of marriage; 2) Re-creation of Feminine Identity, referring to autonomy in opposition to family surveillance and escaping the determinism of lower-class backgrounds; and 3) Redefinition of Home and Substitute Belonging, indicating a fear of the familial community and the formation of sisterly solidarity rooted in shared pain.

Conclusions and suggestions: The results demonstrate that the university can function as a site for resistance and the re-creation of suppressed identities. It is recommended that educational policymakers enhance such spaces to foster students' sense of belonging in a way that supports their personal and social development.

Innovation and originality: This study introduces the concept of "resistance-based belonging," which shows that students' sense of belonging is not necessarily a result of adapting to the university but can also be a resistant action against repressive structures and a safe haven within the university. This concept offers a new interpretation of social integration theory.

* Corresponding Author: jamal salimi

Address: Associate Professor of Curriculum Studies, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

Email: j.salimi@uok.ac.ir Tel: 09188729985

Extended Abstract

Introduction

The sense of belonging to the university, as a socially constructed phenomenon, plays a crucial role in students' academic persistence, engagement, and success. Nevertheless, the formation of this sense among female students who migrate from traditional socio-cultural contexts to the university environment is often accompanied by complex social and cultural dynamics. In many traditional settings, young women encounter restrictive gender norms, intensified familial supervision, and social expectations such as early or compulsory marriage, which shape their educational trajectories and life opportunities. Entering the university may therefore represent not merely an educational transition but also a significant spatial and social transformation. Within this context, university dormitories may function as more than residential facilities; they can become alternative social spaces where students renegotiate their identities and social relations. Despite the growing body of research on students' sense of belonging in higher education, most existing studies conceptualize belonging primarily through the lens of institutional integration, as reflected in classical frameworks such as Tinto's theory of social integration. However, such perspectives often overlook the specific experiences of female students who migrate from restrictive social environments and whose belonging may be shaped by processes of resistance, emancipation, and identity reconstruction. Accordingly, the present study aims to explore how a sense of belonging to the university is formed in the lived experiences of female dormitory students at the University of Kurdistan. More specifically, the research investigates whether the university and dormitory environment reproduce marginalization and social alienation, or whether they function as a legitimate refuge enabling female students to resist patriarchal constraints and the pressures associated with early or forced marriage.

Methodology

This research adopts a qualitative approach based on constructivist grounded theory, following the methodological framework proposed by Charmaz. The field of the study was the University of Kurdistan, and the participants consisted of female students residing in university dormitories who had migrated from towns and rural areas of Kurdistan Province, excluding the city of Sanandaj.

Participants were selected through purposive criterion sampling, complemented by snowball sampling, in order to access individuals with rich experiential knowledge relevant to the research topic. Sixteen female dormitory students who had at least two years of dormitory residence participated in the study. Data were collected through semi-structured audio interviews conducted via the Rubika platform.

The data collection process continued until theoretical saturation was reached. Data analysis followed the systematic procedures of grounded theory, including initial coding, focused coding, and theoretical coding. Through constant comparative analysis, conceptual categories were generated and refined to explain the processes through which the sense of belonging to the university is constructed in the participants' lived experiences.

Findings

The findings indicate that the sense of belonging among female dormitory students emerges through three interconnected conceptual categories. The first category, refuge-like spatiality, refers to the perception of the university and dormitory as relatively safe and protective environments that enable students to distance themselves from patriarchal domination, restrictive family surveillance, and pressures related to early or forced marriage. In this sense, the university space becomes a symbolic and practical refuge that allows students to pursue education and personal autonomy.

The second category, re-creation of feminine identity, highlights the processes through which students redefine their feminine selfhood within the university environment. Through new social interactions and educational experiences, participants gain opportunities to reconstruct their identities, reduce the intensity of familial control, and distance themselves from structural limitations associated with lower socio-economic positions.

The third category, redefinition of home and alternative belonging, reflects the emergence of strong emotional and social bonds among dormitory residents. Shared experiences of migration, hardship, and adaptation foster forms of sisterhood solidarity through which students collectively construct an alternative sense of home and family within the dormitory environment.

Conclusion

Based on the analysis, the study introduces the concept of resistance-based belonging, which conceptualizes belonging not merely as adaptation to institutional norms but as a socially embedded practice through which female students symbolically distance themselves from oppressive structures in their places of origin. Within this framework, the university and dormitory can be interpreted as a relatively safe feminine heterotopia that enables identity reconstruction, empowerment, and the formation of supportive social networks.

These findings highlight the importance of recognizing the socio-cultural backgrounds of female students in higher education policies and underscore the need for university environments that support autonomy, gender equity, and inclusive belonging.

Funding

There was no specific grant or financial support received for this research from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Based on the findings, educational planners, by accepting this non-traditional function of the university, can consider the following implications: designing safe and informal spaces to foster legitimate temporary escapes from the pressures of traditional structures; incorporating curricula and extracurriculars that help recreate female identity and individual-social empowerment; facilitating the formation of sisterly solidarity through peer support groups and student centers with an emphasis on emotional and academic support; and redefining the role of the dormitory and university space from simply a "place of residence and education" to an "identity-building shelter" in student support policies.

Authors' Contribution

The first author prepared the introduction and theoretical framework of the study. The second author was responsible for the methodology and data collection. The third author conducted the data analysis and prepared the findings section. The fourth author wrote the discussion and conclusion. All authors reviewed the manuscript, approved the final version, and agreed to be accountable for all aspects of the work.

Conflict of Interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the publication of this article.

Acknowledgments

The author used AI-based tools for editing, translation, and language refinement of this manuscript. All intellectual contributions, conceptual development, and scientific arguments were solely developed by the author. The initial idea for this study emerged from classroom discussions, and the sincere responses of the students substantially contributed to shaping the research idea. The author would like to express sincere appreciation to all participants for sharing their experiences.

مقاله پژوهشی

حس‌تعلق به فضای دانشگاه در زیست جهان دانشجویان دختر خوابگاهی؛ دلالت‌هایی برای برنامه‌ریزان آموزشی

سیده تینا کاتورانی^۱ ساریه رشیدی^۲ جمال سلیمی^{۳*} عبدالله عزیزی^۳ ^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات برنامه‌درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران،^۲ دانشیار مطالعات برنامه‌درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران،^۳ دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران،

doi:10.22080/eps.2026.31527.2410

چکیده

هدف: هدف: حس‌تعلق به دانشگاه، به مثابه یک پدیده اجتماعی، نقشی حیاتی در تداوم و موفقیت تحصیلی دانشجویان ایفا می‌کند، اما درک این پدیده در بسترهای فرهنگی و اجتماعی خاص نیازمند واکاوی عمیق است. پژوهش، با هدف واکاوی چرایی حس‌تعلق دانشجویان دختر خوابگاهی به فضای دانشگاه و استنباط دلالت‌های صریح برای برنامه‌ریزان آموزشی انجام شد.

روش‌شناسی: این پژوهش کیفی، با استفاده از نظریه داده‌بنیاد ساختارگرا (شارمز)، ۱۶ دانشجوی دختر خوابگاهی دانشگاه کردستان را از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته بررسی کرده و داده‌ها را با کدگذاری سه مرحله‌ای تحلیل نمود.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌ها، حس‌تعلق دانشجویان در سه مقوله نظری صورت‌بندی شد: (۱) فضامندی پناه‌گونه؛ به معنای کاربست دانشگاه به مثابه مکانی برای گریز از هژمونی مردسالارانه و مقاومت در برابر جبر ازدواج، (۲) بازآفرینی هویت زنانه؛ ناظر بر آزادی در تقابل با نظارت خانوادگی و گریز از جبر طبقات فرودست، و (۳) بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین؛ که بر هراس از اجتماع خانوادگی و شکل‌گیری همبستگی خواهرانه در بستر درد مشترک دلالت دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها: بر اساس یافته‌ها، برنامه‌ریزان آموزشی با پذیرش این کارکرد غیرسنتی دانشگاه می‌توانند دلالت‌های زیر را مدنظر قرار دهند: طراحی فضاهای امن و غیررسمی برای تقویت گریزهای موقت مشروع از فشارهای ساختارهای سنتی؛ گنجاندن برنامه‌های درسی و فوق‌برنامه که به بازآفرینی هویت زنانه و توانمندسازی فردی-اجتماعی کمک کند؛ تسهیل شکل‌گیری همبستگی‌های خواهرانه از طریق گروه‌های همیار و کانون‌های دانشجویی با تأکید بر حمایت عاطفی و تحصیلی؛ و بازتعریف نقش خوابگاه و فضای دانشگاه از صرفاً «محل سکونت و آموزش» به «پناهگاهی هویت‌ساز» در سیاست‌های پشتیبانی از دانشجویان.

نوآوری و اصالت: این مطالعه مفهوم «تعلق مقاومت‌بنیاد» را مطرح می‌کند که نشان می‌دهد حس‌تعلق دانشجویان لزوماً نتیجه سازگاری با دانشگاه نیست، بلکه می‌تواند کنشی مقاومتی در برابر ساختارهای سرکوبگر و پناهگاهی امن در دانشگاه باشد. این مفهوم، خوانشی نوین از نظریه ادغام اجتماعی ارائه می‌دهد.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۵/۰۱/۲۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۴/۰۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۶/۱۵

کلیدواژه‌ها:

حس‌تعلق دختران خوابگاهی، نظریه داده‌بنیاد، مقاومت در برابر جبر ازدواج، آموزش عالی، برنامه‌ریزی آموزشی.

* نویسنده مسئول: جمال سلیمی

آدرس: دانشیار مطالعات برنامه‌درسی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

ایمیل: j.salimi@uok.ac.ir تلفن: ۰۹۱۸۸۷۲۹۹۸۵

مقدمه

احساس تعلق در آموزش عالی، به‌ویژه در میان دانشجویان دختر ساکن خوابگاه، به یکی از مسائل اساسی نظام دانشگاهی معاصر تبدیل شده است؛ زیرا این تجربه نه تنها با کیفیت زندگی دانشگاهی، بلکه با ماندگاری تحصیلی، مشارکت اجتماعی، سلامت روان و شکل‌گیری هویت دانشجویان پیوندی مستقیم دارد. پژوهش‌های کلاسیک و معاصر نشان داده‌اند که نیاز به تعلق، یکی از بنیادی‌ترین نیازهای انسانی است و افراد در صورت فقدان پیوندهای پایدار و حمایتگر، احساس طرد، انزوا و بیگانگی را تجربه می‌کنند (Maslow, 1943). (Baumeister & Leary, 1995) در محیط دانشگاه، این احساس زمانی تقویت می‌شود که دانشجو بتواند خود را بخشی پذیرفته‌شده از جامعه دانشگاهی بداند و در تعاملات روزمره، تجربه احترام، امنیت و حمایت اجتماعی را کسب کند (Goodenow, 1993; Osterman, 2000). در مقابل، ضعف احساس تعلق می‌تواند پیامدهایی چون افت مشارکت آموزشی، کاهش انگیزه تحصیلی، فرسودگی عاطفی و حتی ترک تحصیل را در پی داشته باشد (Tinto, 1993; Strayhorn, 2019). در همین راستا، استادی، رنج‌پور و نوبهار (۱۴۰۴) نیز نشان داده‌اند که فشارها و نابرابری‌های اقتصادی می‌تواند به افت تحصیلی، کاهش انگیزش آموزشی و تضعیف پیوند دانشجویان با محیط دانشگاه منجر شود؛ مسئله‌ای که در میان دانشجویان خوابگاهی و دور از خانواده، ابعاد عمیق‌تری پیدا می‌کند. این مسئله برای دانشجویان دختر خوابگاهی اهمیت مضاعفی دارد؛ زیرا آنان هم‌زمان با ورود به دانشگاه، نوعی گذار فضایی، عاطفی و هویتی را نیز تجربه می‌کنند و برای نخستین‌بار از شبکه‌های حمایتی خانواده جدا می‌شوند. مطالعات داخلی درباره دختران ساکن خوابگاه‌های دانشجویی نشان داده است که بسیاری از آنان با احساس غربت، محدودیت روابط حمایتگر، تعارضات فرهنگی، اضطراب ناشی از ناامنی فضایی و دشواری انطباق با زندگی جمعی مواجه‌اند (Anvari, 2018; Zaer & Ghaedi Mahdi, 2018). در چنین شرایطی، خوابگاه صرفاً یک مکان اقامتی نیست، بلکه به زیست‌جهانی روزمره تبدیل می‌شود که بخش مهمی از تجربه هویتی و اجتماعی دانشجویان در آن شکل می‌گیرد. بر اساس دیدگاه لوفور (۱۹۹۱)، فضا امری خنثی و صرفاً کالبدی نیست، بلکه محصول روابط اجتماعی و مناسبات قدرت است و افراد در تعامل با فضا، احساس ادغام یا طردشدگی را تجربه می‌کنند. از این منظر، دانشگاه و خوابگاه می‌توانند به بازتولید احساس تعلق یا احساس حاشیه‌نشینی در میان دانشجویان دختر منجر شوند. پژوهش McDonald (2024) نیز نشان می‌دهد که دختران در دوران گذار از مدرسه به دانشگاه، تعلق را در پیوند با تجربه فضا، جنسیت و روابط قدرت معنا می‌کنند و بسیاری از آنان احساس می‌کنند که در محیط دانشگاه «دیده نمی‌شوند» یا «به آنجا تعلق ندارند». در جامعه‌ای مانند ایران که ساختارهای فرهنگی و جنسیتی همچنان نقش مهمی در تنظیم روابط اجتماعی دارند، تجربه تعلق برای دختران ابعاد پیچیده‌تری پیدا می‌کند. پژوهش Mousavi et al (2018) نشان داده است که احساس تعلق در دختران ایرانی به شدت وابسته به ادراک امنیت، کیفیت تعاملات بین‌فردی و تجربه پذیرش اجتماعی است. افزون بر این، عزیزی و سلیمی (۱۴۰۲) تأکید می‌کنند که برنامه‌های آموزشی پیوندیافته و متناسب با زیست‌جهان دانشجویان، می‌تواند زمینه تقویت مشارکت، درگیری آموزشی و احساس پیوند دانشجویان با محیط دانشگاه را فراهم کند. این مسئله در مناطق مرزی و فرهنگی همچون کردستان اهمیت بیشتری می‌یابد؛ زیرا دختران دانشجو علاوه بر تجربه دوری از خانواده، درگیر سازگاری با انتظارات فرهنگی، محدودیت‌های جنسیتی و بازتعریف هویت فردی و اجتماعی خود

نیز هستند. با این حال، مرور پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات انجام‌شده در حوزه تعلق، بر مدارس یا سنجش کمی احساس تعلق در دانشگاه متمرکز بوده‌اند (Naeimi et al., 2020; Mohammadi et al., 2025) و کمتر پژوهشی به تجربه زیسته دانشجویان دختر خوابگاهی در بستر فرهنگی و اجتماعی کردستان پرداخته است. همچنین، اغلب این مطالعات احساس تعلق را به صورت یک متغیر فردی و روان‌شناختی بررسی کرده‌اند و نقش فضا، جنسیت، روابط قدرت و تعاملات روزمره در شکل‌گیری آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از سوی دیگر، مطالعات مرتبط با فضاهای آموزشی نشان داده‌اند که سازمان‌یابی کالبدی و کیفیت روابط اجتماعی در محیط‌های آموزشی می‌تواند به طور مستقیم بر احساس تعلق و ادراک امنیت دانشجویان اثر بگذارد (Brutsaert & Van Houtte, 2002; Strange & Banning, 2015; Mehrabian et al., 2019). همچنین، قادری و همکاران (۱۴۰۴) در بحث استقلال دانشگاهی نشان می‌دهند که نحوه توزیع قدرت و میزان مشارکت‌پذیری در ساختار دانشگاه، می‌تواند بر کیفیت تجربه دانشجویان و احساس پیوند آنان با محیط دانشگاه اثرگذار باشد؛ زیرا دانشجویان در فضاهایی که امکان عاملیت، مشارکت و شنیده شدن بیشتری دارند، تعلق بیشتری را تجربه می‌کنند. بر همین اساس، نوآوری پژوهش حاضر در آن است که با تمرکز بر تجربه زیسته دانشجویان دختر خوابگاهی در کردستان، احساس تعلق را نه صرفاً به مثابه یک احساس فردی، بلکه به عنوان فرآیندی اجتماعی، فضایی و جنسیتی مطالعه می‌کند؛ فرآیندی که در بستر تعامل میان ساختارهای فرهنگی، روابط روزمره، سازمان فضایی خوابگاه و عاملیت دانشجویان شکل می‌گیرد. این پژوهش می‌تواند از نظر کاربردی نیز برای سیاست‌گذاران آموزش عالی، مدیران دانشگاه‌ها و مسئولان خوابگاه‌ها سودمند باشد؛ زیرا شناخت عمیق تجربه دختران خوابگاهی، امکان طراحی فضاهای حمایتی، تقویت شبکه‌های ارتباطی، ارتقای احساس امنیت و افزایش ماندگاری و سلامت روان دانشجویان را فراهم می‌کند و می‌تواند به کاهش احساس انزوا و بهبود کیفیت زیست دانشگاهی آنان بینجامد.

لذا سوال اصلی پژوهش به شرح زیر است؛

(۱) دختران خوابگاهی چرایی حس تعلق به فضای دانشگاهی را چگونه تجربه و توصیف می‌کنند؟

روش‌شناسی

رویکرد و راهبرد: این پژوهش با رویکرد کیفی و استراتژی نظریه داده‌بنیاد ساختارگرا با تکیه بر رهیافت شارمز (Charmaz, 2014) انجام شده است؛ زیرا هدف، واکاوی عمیق حس تعلق به فضای دانشگاه در زیست‌جهان دانشجویان دختر خوابگاهی است. در این رهیافت، داده‌ها و معانی مرتبط با تجربه تعلق، حقایقی از پیش‌موجود و کشف‌شدنی نیستند، بلکه حاصلِ برساختِ مشترک و تعاملِ تفسیریِ پویای پژوهشگر با این دختران دانشجوی در فرآیند پژوهش تلقی می‌شوند (Charmaz, 2014). میدان تحقیق و نمونه‌گیری: میدان این پژوهش شامل دانشگاه کردستان و تمرکز آن بر تجربه زیسته دانشجویان دختر ساکن در خوابگاه‌های این دانشگاه است که از سایر شهرستان‌های استان کردستان به این دانشگاه مهاجرت تحصیلی کرده‌اند. انتخاب صرفاً دختران دانشجوی در این پژوهش دارای منطق نظری روشنی است؛ در ساختارهای مبتنی بر زندگی سنتی، عاملیت و تحرک زنان عمدتاً تحت کنترل و نظارت جامعه محلی قرار دارد. از این رو، ورود به دانشگاه برای پسران غالباً با انگیزه‌های ارتقای در بخش‌های مختلف طبقاتی، اجتماعی و اقتصادی و استخدام صورت می‌گیرد، اما برای دختران، ممکن

است این مهاجرت ماهیتی رهایی‌بخش دارد و خوابگاه برای آنان به مثابه یک هتروتوپیا (فضای دگرگونه) و پناهگاهی امن برای گسست از نظارت‌های سنتی و تجربه آزادی عمل می‌کند. همچنین، محدود کردن میدان به دختران بومی شهرستان‌های استان کردستان به این دلیل صورت گرفت که پژوهشگر بتواند با ثابت نگه‌داشتن متغیر کلان فرهنگ و قومیت، صرفاً بر روی تضاد فضایی و هویتی میان بافت سنتی و محدود مبدأ (شهرستان‌های کوچک) و بافت نسبتاً آزادتر مقصد (مرکز استان و محیط آکادمیک) تمرکز کند. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان، از راهبرد نمونه‌گیری «هدفمند ملاکی» ترکیب‌شده با روش «گلوله‌برفی» استفاده شد. روش ملاکی تضمین می‌کرد که افراد دقیقاً با اهداف پژوهش همسو باشند و روش گلوله‌برفی به پژوهشگر کمک کرد تا از طریق شبکه‌های اعتماد بین دانشجویان، به دخترانی با تجربه‌های غنی‌تر دسترسی پیدا کند. معیارهای دقیق ورود به پژوهش عبارت بودند از: اول، جنسیت مؤنث و سکونت فعلی در خوابگاه‌های دانشگاه کردستان؛ دوم، اصالت و محل سکونت پیشین در یکی از شهرستان‌ها یا روستاهای تابعه استان کردستان (غیر از شهر سنندج)؛ و سوم، داشتن حداقل دو سال سابقه سکونت در خوابگاه به منظور اطمینان از داشتن تجربه زیسته و شکل‌گیری عمیق حس تعلق یا طرد.

با توجه به شرایط خاص ارتباطی، بحران‌های مقطعی، شرایط تنش‌زا و قطعی گسترده اینترنت در زمان گردآوری داده‌ها، فرآیند دعوت و مصاحبه با تمهیدات خاصی صورت پذیرفت. پژوهشگر از طریق عضویت در یک گروه مجازی اختصاصی دانشجویان دانشگاه کردستان در پلتفرم داخلی روبیکا، اقدام به شناسایی اولیه افراد واجد شرایط نمود. پس از برقراری ارتباط متنی اولیه، جلب اعتماد و تشریح اهداف پژوهش، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته از طریق تماس صوتی در همان پلتفرم روبیکا انجام گرفت. در نهایت، با انجام شانزده مصاحبه، پژوهش به اشباع نظری دست یافت. رسیدن به اشباع نظری در این پژوهش بدین معنا بود که تقریباً از مصاحبه دوازدهم به بعد، مقولات اصلی پژوهش به غنای مفهومی رسیدند و مصاحبه‌های بعدی هیچ بُعد، ویژگی یا درونمایه تازه‌ای به چارچوب نظری و طبقات تحلیلی (به‌ویژه مقوله هسته یعنی تعلق) اضافه نکردند. با این حال، برای اطمینان از غنای یافته‌ها و تأیید روابط میان مقولات، چهار مصاحبه دیگر (تا مصاحبه شانزدهم) انجام شد که داده‌های آن‌ها صرفاً مؤید و تکرارکننده الگوهای قبلی بود. بررسی اجمالی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی این شانزده مشارکت‌کننده نشان می‌دهد که آن‌ها در بازه سنی بیست تا سی و شش سال قرار دارند. از منظر مقطع تحصیلی، چهار نفر در مقطع کارشناسی، هفت نفر در مقطع کارشناسی ارشد و پنج نفر در مقطع دکتری مشغول به تحصیل بودند که تنوع رشته‌ای مناسبی را از دانشکده‌های علوم انسانی، علوم پایه، زبان و ادبیات، منابع طبیعی، مهندسی، کشاورزی و هنر در بر می‌گرفتند. همچنین، سابقه سکونت این افراد در خوابگاه‌های دانشجویی بین دو تا سیزده سال متغیر بوده است که نشان‌دهنده عمق درگیری فضایی آنان با محیط خوابگاه است. برای دستیابی به اطلاعات دقیق‌تر و تفکیک‌شده پیرامون ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان، به جدول زیر مراجعه نمایید:

جدول (۱) اطلاعات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

متغیر	اطلاعات جمعیت‌شناختی	تعداد	کل
مقطع تحصیلی	کارشناسی	۴	۱۶
	کارشناسی ارشد	۷	
	دکتری	۵	
دانشکده	علوم انسانی	۳	۱۶
	علوم پایه	۳	
	علوم مهندسی	۲	
	زبان و ادبیات	۳	
	کشاورزی	۲	
	منابع طبیعی	۲	
	هنر و معماری	۱	
سابقه سکونت در خوابگاه	۲ تا ۴ سال	۲	۱۶
	۵ تا ۷ سال	۴	
	۸ تا ۱۰ سال	۴	
	۱۱ تا ۱۳ سال	۶	
سن	۲۰-۲۴	۳	۱۶
	۲۵-۲۸	۵	
	۲۹-۳۲	۴	
	۳۳ تا ۳۶	۴	

ابزار گردآوری داده‌ها: ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. روند مصاحبه‌ها به گونه‌ای طراحی شد که در ابتدا با پرسش‌هایی کوتاه پیرامون متغیرهای جمعیت‌شناختی (مانند سن، مقطع تحصیلی و ترم ورود) آغاز گردید تا فضای گفت‌وگو و ارتباط اولیه شکل گیرد. سپس، مصاحبه با سؤالات توصیفی و باز ادامه یافت؛ به عنوان نمونه، در آغاز کار پرسیده شد: «معمولاً یک روز عادی خود را در فضای خوابگاه چگونه می‌گذرانید؟». پس از جلب اعتماد مشارکت‌کننده، مسیر پرسش‌ها به تدریج به سمت لایه‌های عمیق‌تر تجربه زیسته و ادراک آنان از مفهوم مکان، تعلق و استقلال سوق پیدا کرد. برای ورود به این مرحله، سؤالات تأملی‌تری نظیر «هنگامی که به شهر و خانه پدری خود فکر می‌کنید و آن را با فضای خوابگاه مقایسه می‌کنید، چه تفاوت‌هایی را در عمل خود تجربه می‌کنید؟» مطرح گردید. طراحی تمامی راهنماهای مصاحبه با دقت نظر بالایی صورت گرفت تا پرسش‌ها کاملاً باز، اکتشافی و عاری از هرگونه سوگیری جهت‌دهنده باشند و به راوی اجازه دهند تا جهان‌بینی خود را بدون تحمیل چارچوب‌های ذهنی پژوهشگر بازگو کند. به منظور حفظ یکپارچگی و هماهنگی در فرآیند استخراج داده‌ها، کلیه مصاحبه‌ها منحصراً توسط یک نفر (پژوهشگر اصلی) انجام پذیرفت. با توجه به شرایط خاص زیرساختی و لزوم دسترسی پایدار، این فرآیند از طریق تماس صوتی در پلتفرم «روبیکا» به انجام رسید که بستری آنلاین، در دسترس و امن برای برقراری ارتباط با دانشجویان در آن مقطع زمانی فراهم می‌کرد. در راستای رعایت دقیق ملاحظات اخلاقی پژوهش، پیش از آغاز هر تماس، اهداف تحقیق و قواعد کار به طور شفاف برای مشارکت‌کنندگان تشریح شد؛ به آنان اطمینان داده شد که حضورشان کاملاً داوطلبانه بوده، حق انصراف در هر لحظه محفوظ است و تمامی اطلاعات هویتی و روایات آنان از طریق تخصیص نام‌های مستعار،

کاملاً محرمانه تلقی خواهد شد. مدت زمان جلسات مصاحبه با توجه به میزان پویایی گفت‌وگو و غنای داده‌ها، متغیر و در بازه زمانی ۳۰ تا ۴۵ دقیقه به طول انجامید و پس از کسب اجازه شفاهی از مشارکت‌کنندگان، جهت پیاده‌سازی کلمه‌به‌کلمه و تحلیل خطابه‌خط، ضبط گردید.

روش تجزیه و تحلیل: فرآیند تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی این پژوهش مبتنی بر رویکرد نظریه داده‌بنیاد ساختارگرا (شارمز) و طی سه مرحله متوالی کدگذاری اولیه، کدگذاری متمرکز و کدگذاری نظری انجام پذیرفت (Charmaz, 2014). فرآیند استخراج و تحلیل کدها توسط دو پژوهشگر به صورت مستقل صورت گرفت. در گام نخست و در مرحله کدگذاری اولیه، با تحلیل خطابه‌خط متن مصاحبه‌ها و با تأکید بر حفظ کنش‌ها و معانی مورد نظر مشارکت‌کنندگان، در مجموع صد و ۱۳ کد اولیه شناسایی شد که پس از بررسی دقیق و پالایش، به ۱۰۶ کد نهایی تقلیل یافتند. در راستای پاسخ به چگونگی رفع اختلاف‌نظرهای تحلیلی میان دو پژوهشگر، جلسات مشترک بازبینی مداوم برگزار گردید؛ بدین‌نحو که در صورت بروز هرگونه تفاوت در استنباط، محققان مجدداً به داده‌های خام رجوع کرده و با مباحثه پیرامون معنای نهفته در تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان، به یک توافق نظری دست می‌یافتند. در مرحله کدگذاری مرکزی، کدهای اولیه‌ای که بیشترین تکرار و اهمیت تحلیلی را داشتند انتخاب شده و برای دسته‌بندی و ترکیب داده‌های کلان‌تر مورد استفاده قرار گرفتند تا کدهای مرکزی را شکل دهند. سپس در گام کدگذاری نظری، با بررسی روابط مفهومی میان کدهای متمرکز، این کدها به سطوح بالاتری از انتزاع ارتقاء یافته و مقولات نظری کلان پژوهش را خلق کردند. بر این اساس، تجربه زیسته این دانشجویان در سه مقوله نظری قابل احصاء بود: یک) مقوله نظری «فضامندی پناه‌گونه»؛ دو) مقوله نظری «بازآفرینی هویت زنانه»؛ و سه) مقوله نظری «بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین». سهم نظری این مطالعه، معرفی مفهوم «تعلق مقاومت‌بنیاد» است که نشان می‌دهد تعلق برای این گروه، نه محصول سازگاری با نهاد دانشگاه، بلکه یک کنش مبتنی بر مقاومت و پناه بردن به دانشگاه به مثابه یک فضای امن است..

اعتبارسنجی داده‌ها: در راستای تأمین اعتبار و موثق بودن پژوهش بر مبنای معیارهای بنیادین (Lincoln & Guba, 1985)، فرآیند اعتبارسنجی به صورت کاملاً عملیاتی پیاده‌سازی شد. نخست، برای تأمین معیار اعتبارپذیری، با توجه به بومی بودن پژوهشگر و زیست در شهر سنندج، از راهبرد آشنایی و درگیری عمیق با بافتار فرهنگی و اجتماعی پدیده بهره گرفته شد. این درک بافتاری، حساسیت نظری محقق را افزایش داد و در کنار نگارش بی‌وقفه یادداشت‌های تحلیلی که از الزامات کلیدی رویکرد شارمز است (Charmaz, 2014)، به تحلیل دقیق‌تر مصاحبه‌ها و پرهیز از سوءتعبیر داده‌های کلامی کمک کرد. دوم، جهت اجرای عملی راهبرد بازبینی مشارکت‌کنندگان (Creswell & Poth, 2018)، کدهای مرکزی و مقولات نظری مستخرج به صورت یک گزارش قابل‌فهم، در اختیار هفت نفر از دانشجویان مصاحبه‌شونده قرار گرفت. طی گفتگوهای تکمیلی، از آنان خواسته شد تا ارزیابی کنند که آیا این مفاهیم بازتاب‌دهنده واقعی تجربه زیسته آنان هست یا خیر؛ بازخوردهای انتقادی آنان منجر به اصلاح و تدقیق نام دو کد متمرکز گردید. سوم، برای اجرای راهبرد بازبینی همکاران کدگذاری و یادداشت‌های نظری، طی سه جلسه تخصصی در اختیار دو پژوهشگر مسلط به روش کیفی که هردو دانشجوی ترم آخر دکتری بودند قرار گرفت تا منطق تحلیلی گذار از کدهای اولیه به مقولات کلان را به چالش بکشند و سوگیری‌های احتمالی کنترل شود.

یافته‌های پژوهش

تحلیل تجربه زیسته دانشجویان دختر نشان می‌دهد که حس تعلق آنان به فضای دانشگاه، کنشی عمیقاً مقاومت‌گونه در برابر جبرهای ساختاری زادگاه است. بر اساس تحلیل داده‌های میدانی، چرایی شکل‌گیری این پدیده در قالب سه کد نظری اصلی صورت‌بندی شده است که همان‌طور که در جدول ۱ نشان داده شده است، هر کد نظری شامل دو کد مرکزی می‌باشد. این سه کد نظری مشتمل بر فضامندی پناه‌گونه، بازآفرینی هویت زنانه و بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین است که فرآیند گذار این دختران از انقیاد هژمونیک مبدأ به سوی تمرین عاملیت را در بستر خوابگاه تبیین می‌کنند.

جدول (۲): کدهای مربوط به شناسایی چرایی احساس تعلق دختران خوابگاهی به فضای دانشگاه

کدگذاری نظری	کدگذاری مرکزی	کدگذاری باز
فضامندی پناه‌گونه	رهایی از هژمونی مردسالارانه	نگاه ضعیف‌انگارانه به دختران، محدودیت برای دختران، سلطه مردان در خانواده، تحقیر کلامی دختران، نبود فضای شخصی برای دختر، وابستگی دختر به خانواده، کنترل رفتار دختران، بی‌اعتمادی به توانایی دختر، مخالفت با دوری دختر از خانه، ترس از استقلال دختران، انتظار اطاعت از دختر، تحمیل کارهای خانه به دختر، نادیده گرفتن خواسته‌های دختر، ارزش‌گذاری کمتر برای دختران، محدودیت در تصمیم‌گیری دختران
	مقاومت در برابر جبر ازدواج	فشار خانواده برای ازدواج، اجبار به ازدواج زودهنگام، نادیده گرفتن انتخاب دختر در ازدواج، مخالفت خانواده با ازدواج دلخواه، نگاه مالکیتی به دختر، ترس از برچسب تجرد، نگرانی از قضاوت مردم، برچسب‌زنی به دختر مجرد، ازدواج به‌عنوان تکلیف اجتماعی، دانشگاه به‌عنوان راه تعویق ازدواج، ادامه تحصیل برای فرار از فشار ازدواج، مدرک تحصیلی به‌عنوان پشتوانه اجتماعی، استفاده از تحصیل برای رد خواستگار، دانشگاه به‌عنوان پناهگاه روانی، فاصله گرفتن از فشارهای سنتی ازدواج
بازآفرینی هویت زنانه	آزادی در تقابل با نظارت خانوادگی	آزادی در تردد، رهایی از نگاه سنگین اطرافیان، نبود کنترل رفت‌وآمد، داشتن فضای شخصی، استقلال در تصمیم‌گیری روزمره، نبود نظارت خانوادگی، آزادی در انتخاب پوشش، احساس مالکیت بر زمان، رهایی از پاسخ‌گویی دائمی، آزادی در دوستی و معاشرت، احساس گمنامی و امنیت، تجربه استقلال فردی
	گریز از جبر طبقات فروست	فقر مالی خانواده، محدودیت امکانات رفاهی، نداشتن ابزارهای ارتباطی، ممنوعیت استفاده از گوشی، وابستگی اقتصادی به خانواده، نبود فرصت شغلی برای دختران، روزمرگی خسته‌کننده خانه، کار خانگی بی‌مزد، محرومیت از تحرک فضایی، کمبود آزادی ارتباطی، نیاز به دلیل برای دسترسی به امکانات، امید به پیشرفت طبقاتی، استقلال مالی در دانشگاه، اشتغال پاره‌وقت دانشجویی، فرار از چرخه فقر و وابستگی
بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین	هراس از اجتماع خانوادگی	اضطراب بازگشت به خانه، احساس خفگی در خانه پدری، ناآرامی روانی در زادگاه، بیگانگی با فضای خانواده، فاصله‌فکری با والدین، نبود گفت‌وگوی مشترک در خانواده، تمسخر آرزوهای دختر، مخالفت با برنامه‌های آینده، سرکوب خواسته‌های فردی، احساس زندانی بودن در خانه، تنش در روابط خانوادگی، ناهماهنگی با فرهنگ محلی، فشار شبکه خویشاوندی، طرد هویت متفاوت دختر، احساس غربت در زادگاه، دلتنگی برای محیط دانشگاه
	همبستگی خواهرانه	حمایت عاطفی میان هم‌اتاقی‌ها، دوستی‌های عمیق دخترانه، احساس خانواده در خوابگاه، مراقبت از یکدیگر در بیماری، همدلی در مشکلات شخصی، درک مشترک از رنج‌های خانوادگی، همدردی در فشارهای جنسیتی، گفت‌وگوی صمیمی میان دختران، ایجاد فضای امن زنانه، همکاری در تأمین نیازهای روزمره، اقتصاد اشتراکی میان دانشجویان، قرض‌دادن وسایل و لباس، احساس امنیت در جمع دوستان، شکل‌گیری شبکه حمایتی دخترانه

الف) فضا‌مندی پناه‌گونه

این مقوله نشان می‌دهد که چگونه دانشگاه و خوابگاه، از یک محیط صرفاً آموزشی، به سنگری امن برای بقای روانی و اجتماعی تبدیل شده است. برای این دختران که تحت فشارهای ساختاری و سنت‌های محدودکننده زادگاه خود قرار دارند، فضای دانشگاه نه یک اقامتگاه موقت، بلکه یگانه پناهگاه مشروعی است که امکان فاصله‌گیری از خشونت‌های نمادین و جبرهای محیطی را فراهم می‌کند. این مضمون که بازتابی از عاملیت زنان در جستجوی فضاهای امن و رهایی‌بخش است، شامل دو مقوله مرکزی به شرح زیر است:

• رهایی از هژمونی مردسالارانه

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی از قدرتمندترین محرک دختران خوابگاهی برای داشتن حس تعلق به فضای دانشگاهی، گریز از مناسبات به‌شدت مردسالارانه و نقش‌های جنسیتی فرودستانه است. در محیط خانواده و زادگاه، دختران همواره در معرض خشونت‌های نمادین (نظیر برچسب‌های زبانی تحقیرآمیز) و بهره‌کشی پنهان در قالب وظایف خانگی قرار دارند. در چنین ساختاری، دختر از داشتن «فضای شخصی» و «عاملیت» محروم است و دانشگاه به عنوان یگانه مسیر مشروع برای خروج از این هژمونی عمل می‌کند. تقلیل هویت زنانه به مفاهیمی ضعیف و شکننده، نشان‌دهنده‌ی عمق نفوذ این تفکر در بافت سنتی است؛ ساختاری که حتی توسط زنان نسل‌های گذشته نیز بازتولید می‌شود. چنان‌که یکی از دختران، تجربه خود از این تضاد فضایی و زبانی را این‌گونه روایت می‌کند:

«من قبل از اینکه کنکور قبول بشم با خانواده ای در روستایی زندگی می‌کردم که مردم روستاش الان هم وقتی می‌ری باهاشون صحبت می‌کنی، می‌گن دخترا "زایفه" هستن؛ اونا ضعیفان، نباید فلان کار رو بکنن. حتی وقتی من دانشگاه قبول شدم، مادر بزرگم اومد خونه‌مون و به پدرم گفت: "واقعاً اون زایفه رو می‌خوای بفرستی به یه شهر دور؟ چطور می‌شه؟!« (ش، م ۱۱).

علاوه بر تحقیر کلامی، «سلب فضای فکری» و «تقلیل دختر به نیروی خدماتی مطیع» در خانه پدری، عامل دیگری برای فرار به خوابگاه است. در محیط خانه، هرگونه مقاومت در برابر اوامر مردانه‌ی خانواده با سرکوب شدید مواجه می‌شود. یکی دیگر از دانشجویان، این استثمار خانگی و فقدان حریم شخصی را چنین دردناک توصیف می‌کند:

«من تو خونه کاری که نداشتم... پدرم همه‌اش مهمان می‌آورد خونه، من دیگه شغلم تو خونه "چایچی" بود. بعضی وقتا که من دبیرستانی بودم، هیچ وقت یادم نمی‌ره، سر خوندن درسام نزدیک به شش الی هفت بار من رو بلند می‌کردن که بیا چایی بریز... کافی بود یه "نه" بهشون بگی، کل دنیا رو سرت آوار می‌کردن.» (ش، م ۱۰).

این روایت‌ها به روشنی نشان می‌دهند که اصرار بر ماندن در خوابگاه، در واقع نوعی مقاومت فضایی برای اثبات سوژگی زنانه و فرار از جغرافیایی است که آن‌ها را پیشاپیش «ضعیف» و «خدمتگزار بی‌چون‌وچرای مردان» تعریف کرده است.

• مقاومت در برابر جبر ازدواج

دومین عامل حیاتی در شکل‌گیری حس تعلق به دانشگاه، کارکرد خوابگاه به عنوان سپری دفاعی در برابر «جبر ازدواج» است. داده‌ها نشان می‌دهد که مسئله ازدواج در شهرستان‌های مبدأ، نه یک انتخاب فردی، بلکه میدانی برای اعمال قدرت خانواده (از طریق ممانعت از ازدواج دلخواه) و یا اعمال فشار اجتماعی (برای فرار از برچسب‌های مجرد قطعی) است. در نتیجه، ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر (ارشد و دکتری)، ابزاری استراتژیک برای تعویق این جبر ساختاری است. در بُعد اول، خانواده با نگاهی مالکیتی به فرزند دختر، حق انتخاب شریک زندگی را از او سلب می‌کند که این امر منجر به ترومای روانی و پناه بردن به محیط آرام‌بخش دانشگاه می‌شود. یکی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی که سن بالاتری نسبت به سایرین دارد، در این باره می‌گوید:

«من قبلاً با یه پسری آشنا شده بودم، خیلی هم محترمانه قرار شد باهم ازدواج کنیم. نزدیک پنج بار اومدن خواستگاری، اما پدرم ممانعت می‌کرد. جوری از ازدواج و اینا زده شدم که دیگه فکر نکنم به این زودی‌ها این بدبینی از سرم بپره. محیط دانشگاه خویشت اینه که حداقل تسکین می‌ده و وقتم رو می‌گذرونم.» (ش، م، ۱۳).

در بُعد دوم، فشارهای هنجاری و ترس از داغ ننگ در قالب کلماتی مانند «قیره» (اصطلاحی کردی به معنای دختری که سن ازدواجش گذشته و در خانه مانده است)، دختران را به سمت دانشگاه سوق می‌دهد تا از این طریق، منزلت اجتماعی جایگزینی برای خود دست‌وپا کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان با صراحت به این کارکرد ابزاری دانشگاه اشاره می‌کند:

«خب دانشگاه اومدم الان طوری شده که اغلب برای رفع تکلیفه. من نمی‌گم هدف ندارم، ولی خدایی یه بخشیش به خاطر این طرز تفکره که تو خونه همه‌اش می‌گن اگر ازدواج نکنی پیر می‌شی. بیش از چندین بار از دهن مردم شنیدم که بهم گفتن تو "قیره" هستی. من دیگه بعد از این همه سال اومدم دانشگاه ارشد بخونم تا این [مدرک] بتونه حداقل من رو از این حرف‌های مردم و محیط خونه نجات بده.» (ش، م، ۵).

این رویکرد سپرگونه به تحصیل، در روایت دانشجوی دیگری نیز تأیید می‌شود که از کارت دانشجویی و هویت آکادمیک خود به عنوان سلاحی مشروع در برابر سنت‌ها استفاده می‌کند:

«تو شهر ما وقتی دختری لیسانسش تموم می‌شه، نگاه‌ها عوض می‌شه و منتظرن ببینن کی شوهر می‌کنه. من سریع برای ارشد خوندم و قبول شدم. الان هر خواستگار که خانواده‌ام می‌خوان بهم تحمیل کنن، خیلی راحت می‌گم من درس تموم نشده و قصد ادامه تحصیل دارم. دانشگاه تنها سنگریه که خانواده‌ام نمی‌تونن به راحتی خرابش کنن.» (ش، م، ۱۱).

بررسی این روایات ثابت می‌کند که دانشگاه برای این دختران، فضایی است برای خریدن زمان؛ مکانی که در آن می‌توانند با تکیه بر مشروعیت علم‌اندوزی، از سیطره‌ی نگاه کالایی به زن و فشارهای خردکننده‌ی روانی پیرامون مسئله ازدواج در امان بمانند.

(ب) بازآفرینی هویت زنانه

دومین مضمون اصلی که نشان از چرایی حس تعلق دانشجویان دختر به فضای دانشگاه است، بازآفرینی هویت زنانه نام دارد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که محیط خوابگاه برای این دختران، صرفاً یک اقامتگاه موقت آموزشی نیست، بلکه به مثابه یک آزمایشگاه اجتماعی عمل می‌کند. در این فضا، آن‌ها فرصت می‌یابند تا از ابژه‌هایی منفعل و تحت انقیاد سنت‌های زادگاه، به سوژه‌هایی انتخاب‌گر تبدیل شوند و عاملیت، استقلال فردی و حتی تحرک طبقاتی را تمرین کنند. در واقع، حس تعلق این دانشجویان به دانشگاه، ریشه در پیوند عمیق آن‌ها با فضایی دارد که برای نخستین بار به آن‌ها اجازه می‌دهد «خود» را فارغ از دیکته‌های خانوادگی و جبر اقتصادی مبدأ، از نو تعریف کنند. این مقوله‌گزینشی، شامل دو مقوله محوری به شرح زیر است:

- آزادی در تقابل با نظارت خانوادگی

یکی از کلیدی‌ترین عواملی که چرایی حس تعلق دانشجویان دختر به فضای دانشگاه را تبیین می‌کند، تقابل معنادار میان «آزادی و عاملیت نویافته» در محیط خوابگاه و «نظارت سراسر بین و خفه‌کننده» در نهاد خانواده و زادگاه مبدأ است. در جوامع کوچک، روستایی و سنتی، حضور زن در عرصه عمومی و حتی خصوصی، همواره تحت کنترل شدید شبکه‌های خویشاوندی و نگاه خیره محلی قرار دارد که تحرک فضایی و استقلال فردی او را به شدت محدود می‌سازد. در نقطه مقابل، خوابگاه و دانشگاه با فراهم آوردن سطحی از گمنامی و امنیت، به دختران اجازه می‌دهند تا مالکیت بر فضا، زمان و بدن خود را که در خانه پدری هرگز محقق نشده بود، تجربه کنند. این گسست از انقیاد و تمرین عاملیت در امور روزمره، چنان دگرگونی عمیقی در زیست‌جهان این دختران ایجاد می‌کند که دانشگاه به یگانه پناهگاه هویتی آنان بدل می‌شود؛ چنانکه یکی از دختران در توصیف این تغییر و مقایسه آن با محدودیت‌های روستای زادگاهش بیان می‌دارد:

«وقتی کنکور دادم و وارد فضای دانشگاه شدم، اولش فکر می‌کردم که اینجا هم مثل خانه یه سری قوانین سخت‌گیرانه وجود داره، اما دیدم هر موقع بخوام می‌رم بیرون و میام، بعضاً تا هشت یا هشت و نیم شب می‌تونم بیرون باشم. این وضعیت برای من خیلی خیلی تازه بود. تو روستامون کافی بود بدون مادر یا یکی از اعضای خانواده، مثلاً فقط بری بهداشت روستا، کلی حرف و حدیث برات می‌ساختن» (ش، م ۷).

این روایت به وضوح نشان می‌دهد که چگونه ساده‌ترین حق تردد، در زادگاه با برچسب‌زنی و کنترل اجتماعی سرکوب می‌شود، اما در شهر دانشگاهی به یک حق بدیهی بدل می‌گردد. این رهایی از نظارت، در خصوصی‌ترین ابعاد زندگی نیز خود را نشان می‌دهد؛ چنانکه دانشجوی دیگری تجربه خود را چنین روایت می‌کند:

«تو شهر خودمون، از درِ خانه که می‌رفتم بیرون، نگاه در و همسایه و فامیل روی من بود؛ که چی پوشیدم، کجا می‌رم، با کی حرف می‌زنم. تو خانه هم که اصلاً اتاق مستقل نداشتم و همه‌چیزم تحت کنترل بود. اما اینجا [خوابگاه] برای اولین بار حس می‌کنم خودم صاحب وقت و زندگی خودم هستم. کی می‌خوابم، کی بیدار می‌شم، چی می‌پوشم... این آزادی کوچیک برای من اونقدر شیرینه که دلم نمی‌خواد هیچ‌وقت پامو بذارم تو اون محیط خفه‌کننده‌ی شهرمون» (ش، م ۱۳).

در تأیید همین علاقه برای عاملیت، مصاحبه‌شونده‌ی دیگری به لذت استقلال در خردترین تصمیم‌گیری‌ها اشاره کرده و می‌گوید:

«تو خونه پدری حتی حق انتخاب برای تنها رفتن تا سر کوچه رو نداشتی، همیشه باید به یکی جواب پس می‌دادم. اما اینجا اینکه خودم تصمیم می‌گیرم تنهایی برم خرید، یا با دوستانم برم یه کافه بشینم، برای من شبیه دوباره متولد شدن؛ اینجا من برای خودم یک آدم مستقل، نه دختری که بقیه برایش تصمیم می‌گیرن» (ش، م ۱۵).

بر این اساس، حس تعلق عمیق این دختران به دانشگاه، در واقع تعلق به فیزیک ساختمان‌ها نیست، بلکه تعلق به «عاملیت باز یافته» و رهایی از انقیادی است که به واسطه ساختارهای سنتی بر آن‌ها تحمیل شده بود؛ فضایی که به آن‌ها اجازه می‌دهد از یک «ابژه»ی تحت نظارت، به یک «سوژه»ی دارای حق انتخاب ارتقا یابند.

• گریز از جبر طبقات فرودست

دومین مقوله در تبیین چرایی حس تعلق این دانشجویان، گریز از جبر اقتصادی و فرهنگی طبقات فرودست و حاشیه‌ای است. برای دخترانی که از بستر جوامع روستایی و خانواده‌های کم‌برخوردار می‌آیند، دانشگاه تنها یک نهاد آموزشی نیست، بلکه یگانه مجرای مشروع برای دسترسی به امکانات اولیه رفاهی، تکنولوژیک و کسب استقلال مالی است. در زادگاه این دختران، فقر مادی با سنت‌های مردسالارانه گره خورده و محرومیت‌های مضاعفی را بر آنان تحمیل می‌کند؛ به گونه‌ای که دستیابی به بدیهی‌ترین امکانات ارتباطی، نیازمند یک دلیل موجه مانند «دانشجو شدن» است. یکی از مشارکت‌کنندگان در توصیف نقش دانشگاه در شکستن این محرومیت ارتباطی و ایجاد دلبستگی به محیط دانشگاهی می‌گوید:

«من تا قبل از اینکه پیام دانشگاه بعضاً از گوشی مادرم استفاده می‌کردم، اصلاً به شخصه خودم نه گوشی، نه اینترنتی، هیچی نداشتم. اگرچه خانواده‌ام یکم وضعشون خوب نبود، ولی کلاً می‌گفتن گوشی دست دختر تو روستا یه نوع جرمه! الانم این جوریه، بعد از ازدواجه که یکم حال و هواشون خوب می‌شه و براشون گوشی می‌خرن. الان دانشگاه سبب شده برام گوشی بخرن، مجبورن بذارن من تنهایی با دوستانم پیام دانشگاه درس بخونم. در کل محیطیه که واقعاً منو این‌طوری کرده، دیگه دلبسته‌اش شدم» (ش، م ۶).

این روایت نشان می‌دهد که دانشگاه چگونه به عنوان یک سپر دفاعی عمل کرده و انحصار ابزارهای ارتباطی و تحرک فضایی را از دست ساختار سنتی خارج می‌کند. علاوه بر رهایی از محرومیت‌های ابزاری، فرار از روزمرگی فرساینده و کار خانگی بی‌مزد نیز عامل مهمی در ایجاد این دلبستگی فضایی است. دانشگاه با فراهم کردن فرصت‌های اشتغال پاره‌وقت (کار دانشجویی) و ترسیم چشم‌انداز تحرک طبقاتی، دختران را از انفعال مطلق به کنشگری اقتصادی سوق می‌دهد؛ دانشجوی دیگری تجربه گذار از بطالت محصور در خانه به پویایی محیط آکادمیک را چنین بیان می‌دارد:

«خیلی بیکاری تو خونه سخته. درسته من تو خونه همش کارهای خونه و آشپزخونه داشتم، ولی مثلاً بعد از ظهرها که مهمون بود یا خونه خالی بود، یا تو تابستان که اغلب مردامون می‌رفتن کارهای

کشاورزی رو انجام می‌دادن، تو خونه بیکار بودم، داشتم دیوونه می‌شدم. جرئت هم نداشتی بگی می‌خوام با دوستام برم جایی. ولی الان که اومدم دانشگاه، جدای از درس خوندن کار دانشجویی هم انجام می‌دم. اینجا خیلی بهم خوش می‌گذره، حتی جوری شدم که تصمیم رو گرفتم تا پسادکتری هم ادامه بدم. الان وقتی می‌خوام برگردم شهرمون، کافیه دو سه روز بمونم خونه، فوراً دلتنگ دانشگاه می‌شم» (ش، م ۲).

در نهایت، این حس دلتنگی و تعلق عمیق به دانشگاه، بازتابی از مقاومت این دختران در برابر بازتولید چرخه فقر و وابستگی است؛ جایی که خوابگاه، نه تنها امکان بقای مستقل را برای آنان فراهم می‌آورد، بلکه امید به آینده‌ای فراتر از سرنوشت محتوم زنان روستایی را در وجودشان نهادینه می‌سازد.

پ) بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین

سومین و عمیق‌ترین مقوله‌گزینشی که به تبیین چرایی حس تعلق می‌پردازد، معطوف به فرآیند بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین است. این مقوله نشان می‌دهد که برای این دختران، حس تعلق به دانشگاه نه تنها یک دلبستگی به فضا، بلکه محصول یک گسست عمیق از نهاد خانواده خونی و پیوستن به یک خانواده انتخابی است که بر پایه درد و تجربه مشترک زنانه شکل می‌گیرد. در این فرآیند، خانه از یک مکان فیزیکی ثابت و مبتنی بر روابط نسبی، به یک شبکه حمایتی عاطفی و سیال تبدیل می‌شود که در آن، همبستگی جایگزین سلسله‌مراتب سنتی می‌گردد. به عبارت دیگر، زمانی که زیست‌بوم مبدأ به فضایی طردکننده و بیگانه بدل می‌شود، خوابگاه به مثابه یک رحم اجتماعی، بستر ایجاد روابطی جدید و عمیق‌تر را فراهم می‌آورد که شامل دو مقوله محوری به شرح زیر است:

• هراس از اجتماع خانوادگی

نخستین مقوله محوری در تبیین چرایی گسست از خانه خونی و ایجاد تعلق جایگزین، «هراس از اجتماع خانوادگی» و تجربه بیگانگی عمیق با زیست‌بوم مبدأ است. در حالی که نهاد خانواده در ادبیات کلاسیک همواره به عنوان پناهگاه عاطفی و نقطه ثبات هویتی تعریف می‌شود، داده‌های میدان نشان می‌دهد که برای این دانشجویان، بازگشت به فیزیک خانه پدری با نوعی اضطراب وجودی و خفگی روانی همراه است. این دختران پس از تجربه زیسته در فضای نسبتاً آزاد دانشگاه، محیط زادگاه خود را فضایی پرتنش، سرکوبگر و عاری از درک متقابل می‌یابند. یکی از دانشجویان تجربه تلخ بازگشت به زادگاه در تعطیلات را چنین روایت می‌کند:

«همین که اتوبوس به تابلوی ورودی شهرمون می‌رسه، انگار یه وزنه صد کیلویی می‌ذارن رو قفسه سینه‌ام و تپش قلب می‌گیرم. اون چند روزی که آخر هفته‌ها یا بین دو ترم مجبورم برم خونه، برام مثل حبس کشیدنه؛ همش تو اتاقم می‌شینم و فقط روزشماری می‌کنم که زودتر تموم بشه و برگردم به آرامش خوابگاه» (ش، م ۴).

این اضطراب فضایی، ریشه در یک گسست عاطفی و شناختی عمیق از والدین دارد؛ چرا که بسط جهان‌بینی دختران در محیط آکادمیک، با عداوت سنتی و بسته خانواده در تضاد شدید قرار می‌گیرد و خانه را از یک محیط

امن، به میدان نبردی فرساینده بدل می‌سازد. مصاحبه‌شونده دیگری در توصیف این شکاف معرفتی و فقدان زبان مشترک می‌گوید:

«سر سفره که می‌شینیم، می‌فهمم هیچ حرف مشترکی با پدر و مادرم ندارم. اگر از دغدغه‌هام، کتاب‌هایی که می‌خونم یا برنامه‌ام برای کار و ارشد حرف بزنم، یا مسخره‌ام می‌کنن یا بابام عصبی می‌شه که این بلندپروازی‌ها به تو نیومده و آخرش باید بری خونه شوهر» (ش، م ۱۰).

این بیگانگی، صرفاً به چهاردیواری خانه محدود نمانده و به کل اجتماع محلی و شبکه خویشاوندی تسری می‌یابد. دانشجو در فرایند بازآفرینی هویتی خود، دیگر با هنجارهای بومی همخوان نیست و اجتماع محلی نیز این هویت «نافرمان» را نمی‌پذیرد.

• همبستگی خواهرانه

دومین مقوله محوری که حلقه مفقوده «حس تعلق» را تکمیل می‌کند، گذار از انزوای خانوادگی به سوی «همبستگی خواهرانه» و شکل‌گیری کلونی‌های امن دخترانه در خوابگاه است. هنگامی که ساختار خانواده خونی به دلیل اعمال هژمونی مردسالارانه و شکاف‌های معرفتی کارکرد حمایتی خود را از دست می‌دهد، دختران به استراتژی «خویشاوندی انتخابی» روی می‌آورند. در این فرآیند، خوابگاه از یک سرپناه فیزیکی صرف، به شبکه‌ای از حمایت‌های درهم‌تنیده‌ی عاطفی، روانی و حتی اقتصادی بدل می‌شود که بر پایه‌ی «درد مشترک جنسیتی» بنا شده است. یکی از نمودهای بارز این همبستگی، جایگزینی مراقبت‌های زیستی است؛ جایی که هم‌اتاقی‌ها نقش خانواده را در مواقع بحرانی ایفا می‌کنند. یکی از دانشجویان این پیوند عمیق را چنین روایت می‌کند:

«وقتی مریض می‌شم، خانواده‌ام از اون سر استان فقط زنگ می‌زنن و منو توبیخ میکنن که چرا لباس گرم نپوشیدی. اما بچه‌های اتاق تا صبح بالاسرم بیدار می‌مونن، پاشویه‌ام می‌کنن و با همون امکانات کم برام سوپ می‌پزن. خانواده واقعی من اینجا، نه اونایی که فقط اسمشون تو شناسنامه‌ام نوشته شده» (ش، م ۱۶).

این پیوند عمیق، ریشه در یک درک متقابل و بی‌واسطه از ترومای مشترک زیستن در ساختارهای سنتی دارد. دختران در فضای خوابگاه نیازی به ترجمه و تفسیر رنج‌های خود ندارند، زیرا هر یک آینه‌ی تمام‌نمای رنج دیگری است. دانشجوی دیگری در تشریح این حمایت روانی مبتنی بر همذات‌پنداری می‌گوید:

«ما اینجا دردهای همو می‌فهمیم. وقتی یکی بعد از تلفن حرف زدن با باباش می‌زنه زیر گریه، بقیه نیازی به توضیح ندارن؛ همه می‌دونیم یا گیر دادن به پوششش، یا بحث خواستگاری اجباریه، یا تحقیر بی‌پولی. ما مرهم زخم‌های همیم، چون درامون دقیقاً شکل همه» (ش، م ۲).

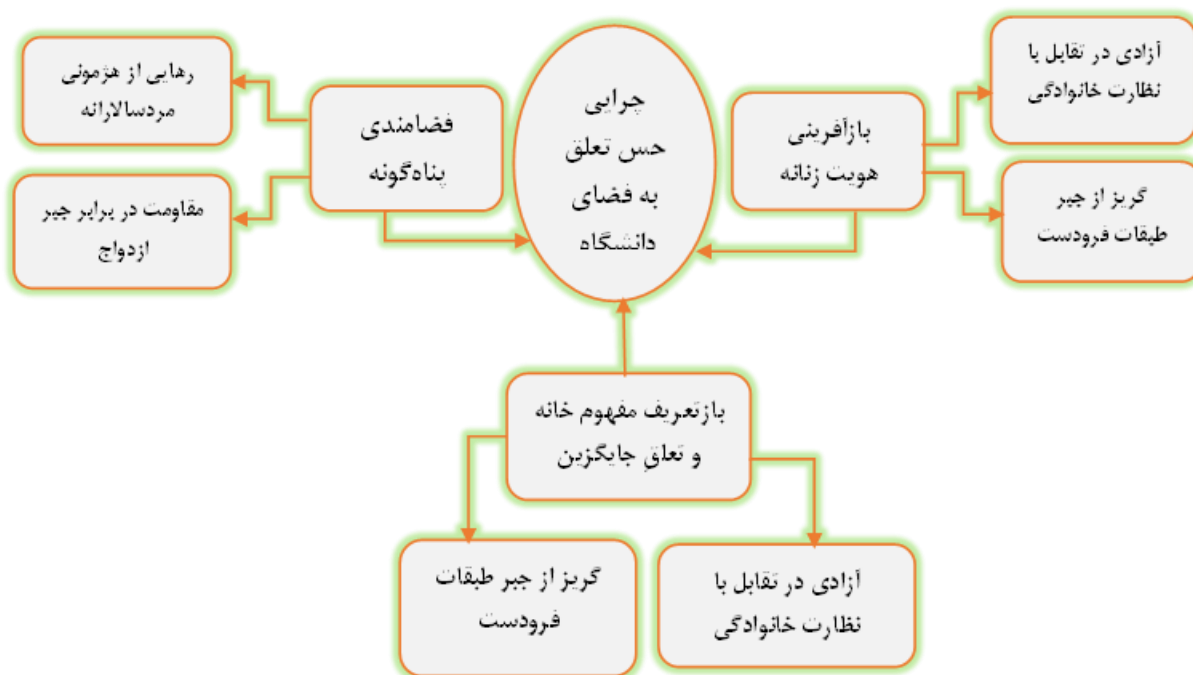
علاوه بر حمایت عاطفی، این کلونی‌های دخترانه به عنوان شبکه‌های تاب‌آوری اقتصادی در برابر جبر طبقات فرودست نیز عمل می‌کنند. شکل‌گیری نوعی «اقتصاد اشتراکی» در اتاق‌های خوابگاه، نشان‌دهنده اوج همبستگی برای بقا در محیط آکادمیک است. دختر دیگری این مکانیزم بقای جمعی را با واقعیتی ملموس بیان می‌کند:

«آخر ماه که می‌شه و هیچ‌کدوم پول نداریم، موجودی کارت‌هامون رو می‌ذاریم رو هم تا بتونیم یه املت درست کنیم یا غذای سلف رو شریکی بخریم. حتی گاهی لباس‌ها و کفش‌هامون رو به هم قرض می‌دیم تا فلانی بتونه بره مصاحبه کار دانشجویی. این حس اینکه تو اوج بی‌پولی یکی هست که دستتو بگیره، تو خونه خودم تجربه نکرده بودم» (ش، م، ۴).

در نهایت، مجموع این حمایت‌های عاطفی، روانی و اقتصادی، اتاق خوابگاه را به یک «سنگر فضایی مقاومت» در برابر دنیای بیرون تبدیل می‌کند. این فضا، به یک قلمرو امن و زنانه بدل می‌شود که امکان بازآفرینی عاملیت و تجربه آرامش‌عاری از نظارت را فراهم می‌آورد. دانشجوی دیگر، این پناهندگی فضایی-اجتماعی را با توصیفی نمادین به تصویر می‌کشد:

«شب‌ها که در اتاق خوابگاه رو قفل می‌کنیم و دور هم می‌شینیم چای می‌خوریم، انگار یه کل دنیا رو بهم دادن، بویژه خوابگاه ما که داخل محوطه حیاط دانشکده است.» (ش، م، ۱)

بر این اساس، حس تعلق دانشجویان دختر به دانشگاه، در ناب‌ترین شکل خود، تعلقی است به این «اجتماع خرد حمایتگر» که خلأ طردشدگی از نهاد خانواده را با همبستگی عمیق خواهرانه پر می‌کند.

شکل (۱): الگوی بصری تعلق خودبنیاد اقتباس شده از تجارب دانشجویان دختر خوابگاهی

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل تجارب زیسته این دانشجویان به استخراج سه مقوله‌ی نظری عمده شامل «فضاهای پناه‌گونه»، «بازآفرینی هویت زنانه» و «بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین» انجامید که پویایی‌های پنهان این تعلق مکانی را آشکار می‌سازند.

یافته‌ها نشان داد که دختران خوابگاهی حس تعلق به فضای دانشگاهی را بر بنیان مفهوم فضا‌مندی پناه‌گونه صورت‌بندی کرده‌اند. شکل‌گیری این استراتژی پناه‌جویانه، مستقیماً بر دو مقوله مرکزی استوار است: نخست رهایی از هژمونی مردسالارانه و دوم مقاومت در برابر جبر ازدواج. در شرح مقوله نخست یعنی رهایی از هژمونی مردسالارانه، زادگاه این دختران میدانی است که در آن خشونت نمادین به شکلی سیستماتیک اعمال شده و «عادت‌واره انقیاد» را از طریق برچسب‌های زبانی تحمیل می‌کند (Bourdieu, 2001). در واکنش به این نظارت انضباطی خانواده، فضای خوابگاه برای آنان به یک «هتروتوپیا» (فضای دگرگونه) بدل می‌گردد که قوانین هژمونیک سنتی در آن تعلیق می‌شود (Foucault, 1984). از سوی دیگر، در تبیین مقوله مرکزی دوم یعنی مقاومت در برابر جبر ازدواج، تجربه زیسته این دختران را باید به مثابه یک «مقاومت فضایی» در برابر ساختارهای سرکوبگر تحلیل کرد (Lefebvre, 1991). استفاده از تحصیلات تکمیلی به عنوان سپری در برابر تحمیل ازدواج، مصداق بارز استراتژی «معامله پدرسالارانه» است (Kandiyoti, 1988)؛ بدین معنا که دختران با هوشمندی از ارزش مشروع و پذیرفته‌شده «دانشجو بودن»، برای چانه‌زنی با ساختار استفاده می‌کنند. در نهایت، تقاطع این دو مقوله نشان می‌دهد که این پناهندگی فضایی به دختران اجازه می‌دهد تا در یک «پشت‌صحنه» امن و دور از چشم ناظران محلی (Goffman, 1959)، عاملیت سلب‌شده خود را بازپس گرفته و هژمونی تحمیلی مبدأ را به چالش بکشند.

در ادامه یافته‌ها، مقوله «بازآفرینی هویت زنانه» و زیرمقولات آن را می‌توان به مثابه گذاری از «ابژگی تحت نظارت» به «سوژگی آزاد» تحلیل کرد. این گذار، همسو با «نظریه خودمختاری» در روان‌شناسی اجتماعی (Deci & Ryan, 2000)، از طریق ارضای نیاز بنیادین به استقلال و عاملیت در محیط خوابگاه محقق می‌شود. چنانکه Foucault (1977) استدلال می‌کند که زادگاه سنتی همچون ساختاری سراسرین عمل می‌کند که با قدرت انضباطی خود، زنان را به بدن‌هایی رام بدل می‌سازد؛ اما خوابگاه با ایجاد سطحی از گمنامی، به یک بستر آزمودن هویتی برای رهایی از این نظارت تبدیل می‌گردد. از سوی دیگر، در تبیین مقوله گریز از جبر طبقات فرودست، با بهره‌گیری از رویکردهای معاصر نظیر تقاطع‌گرایی (Collins, 2019) و تلفیق آن با مفهوم سرمایه نمادین (Bourdieu, 1986)، روشن می‌شود که چگونه مواجهه ستم‌های طبقاتی و جنسیتی، دختران را وامی‌دارد تا تا از منزلت دانشجویی برای وادار کردن ساختار خانواده به امتیازدهی استفاده کنند. در نهایت، مبتنی بر چارچوب‌های جدید روان‌شناسی محیطی پیرامون «هویت مکانی» (Scannell & Gifford, 2010)، حس تعلق به دانشگاه ریشه در این واقعیت دارد که این فضا، نه تنها آنان را از چرخه فرساینده «کار خانگی بی‌مزد» می‌رهاند، بلکه به ابزاری استراتژیک برای مقاومت در برابر انقیاد بین‌نسلی بدل می‌گردد.

سومین و عمیق‌ترین مقوله‌گزینی که به تبیین چرایی حس تعلق می‌پردازد، معطوف به فرآیند بازتعریف مفهوم خانه و تعلق جایگزین است. در تبیین نظری چرایی گسست این دختران از خانه خونی و پناه بردن به همبستگی خواهرانه، می‌توان از مفهوم عادت‌واره چاک‌خورده* (Bourdieu, 2004) بهره برد؛ جایی که ارتقای تحصیلی و بسط عاملیت، شکافی شناختی میان جهان‌بینی جدید دختران و ساختار سنتی خانواده ایجاد کرده و خانه پدری را از منبع آرامش، به کانون ناامنی هستی‌شناختی (Giddens, 1991) بدل می‌سازد. در پاسخ به این اضطراب فضایی و طردشدگی، شکل‌گیری کلونی‌های امن در خوابگاه را می‌توان بر مبنای نظریه مراقبت و دوستی (Taylor, 2006)

* . Cleft Habitus

تحلیل کرد؛ رویکردی که نشان می‌دهد زنان در مواجهه با استرس سیستماتیک (نظیر جبر طبقاتی یا ستم جنسیتی)، به جای واکنش‌های انفرادی، به شبکه‌سازی عاطفی و حمایت متقابل روی می‌آورند. علاوه بر این، از منظر جامعه‌شناسی احساسات و مطالعات معاصر خویشاوندی، این پیوندهای خوابگاهی بستر شکل‌گیری خانواده‌های انتخابی* (Gabb, 2018) هستند. در این جوامع خرد، همبستگی مبتنی بر درک ترومای مشترک و اقتصاد اشتراکی، جایگزین پیوندهای خونی و سلسله‌مراتب سنتی شده و خوابگاه را از یک اقامتگاه فیزیکی، به یک «رحم اجتماعی» و سنگر مقاومت جایگزین ارتقا می‌دهد.

دستاوردهای کاربردی این پژوهش نشان داد که خوابگاه‌های دخترانه نباید صرفاً به عنوان فضاهای کالبدی و اقامتگاهی برای اسکان موقت تقلیل یابند، بلکه در واقعیت زیسته دانشجویان مونث (به‌ویژه افراد برخاسته از بافت‌های سنتی)، این فضاها «پناهگاه‌های هویتی»، «مراکز تاب‌آوری» و شبکه‌های حیاتی حمایت روانی، عاطفی و اقتصادی محسوب می‌شوند. نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش‌های پیشین در زمینه ادغام اجتماعی همخوان است؛ با این تفاوت که از منظر سهم نظری، این مطالعه با به چالش کشیدن و بسط نظریه کلاسیک «ادغام اجتماعی» (Tinto, 1993)، مدل تعلق مقاومت‌بنیاد را معرفی می‌کند. در تحلیل این یافته می‌توان گفت که شکل‌گیری حس تعلق به نهاد آکادمی، همواره محصول جذابیت ذاتی علم یا هم‌نوایی موفقیت‌آمیز با ساختار رسمی دانشگاه نیست؛ بلکه برای این گروه از دختران، تعلق یک «استراتژی بقای جبران‌کننده» است که در نتیجه دیالکتیک گسست از نهاد سرکوبگر خانواده و پناه بردن به هتروتوپای (فضاهای دگرگونه) امن زنانه شکل می‌گیرد. از این رو، سازمان‌های مربوطه نیازمند تغییر پارادایم از رویکردهای «نظارتی-انضباطی» به رویکردهای «حمایتی-توانمندسازی» هستند. در ارتباط با یافته اول پژوهش مبنی بر نقش پناهگاهی خوابگاه‌ها، پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها با به رسمیت شناختن این «خانواده‌های انتخابی»، به جای اعمال کنترل‌های خرد و بازتولید ساختار پدرسالارانه در محیط خوابگاه، به تقویت زیرساخت‌های رفاهی مستقل، ارائه خدمات مشاوره روان‌شناختی همدلانه با ترومای جنسیتی و ایجاد فضاهای امن برای فعالیت‌های شبکه‌ای بپردازند. همچنین در ارتباط با یافته دوم مبنی بر تعلق به عنوان استراتژی بقا، پیشنهاد می‌شود رویکردهای «حمایتی-توانمندسازی» جایگزین رویکردهای «نظارتی-انضباطی» گردد. با این وجود، مسیر انجام این پژوهش با چهار محدودیت میدانی حائز اهمیت مواجه بود: نخست، عدم امکان دسترسی حضوری و چهره‌به‌چهره به دختران ساکن خوابگاه به دلیل همزمانی فرآیند گردآوری داده‌ها با شرایط جنگی و بحرانی؛ دوم، اضطراب پنهان و خودسانسوری ناگزیر دانشجویان در روایتگری برخی تجربیات بسیار حساس؛ سوم، محدودیت در انتقال‌پذیری یافته‌ها؛ و چهارم، تأثیر غیرقابل‌انکار استرس‌های محیطی و ترومای جمعی ناشی از شرایط ملتهب کلان در زمان مصاحبه‌ها. در نهایت، برای تکمیل این پازل معرفتی، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، از یک سو مطالعه‌ای تطبیقی پیرامون تجربه زیسته و نوع حس تعلق دانشجویان پسر نسبت به فضاهای دانشگاهی انجام پذیرد، و از سوی دیگر، با طراحی پژوهش‌های طولی، سرنوشت هویتی، استراتژی‌های بقا و میزان موفقیت این دختران در حفظ عاملیت و استقلال خویش پس از فارغ‌التحصیلی و خروج از پناهگاه دانشگاه مورد واکاوی دقیق قرار گیرد.

* . Families of Choice

منابع

- Allen, K., Kern, M. L., Vella-Brodrick, D., Hattie, J., & Waters, L. (2018). What Schools Need to Know about Fostering School Belonging: A Meta-Analysis. *Educational Psychology Review*, 30, 1-34. <https://doi.org/10.1007/s10648-016-9389-8>
- Anvari, Z. (2018). Sense of belonging to dormitory: A case study of female students in public universities in Tehran. *Iranian Cultural Research*, 11(2), 105-130. [doi: 10.22631/jicr.2018.1708.2342](https://doi.org/10.22631/jicr.2018.1708.2342) [In Persian].
- Azizi, A. , & Salimi, J. (2024). Studying the Educational Programs of Basic Sciences, Engineering, Social, and Humanities Based on the Connected Approach. *Journal of Educational Planning Studies*, 12(24), 148-174. [doi: 10.22080/eps.2024.26343.2229](https://doi.org/10.22080/eps.2024.26343.2229). [In Persian].
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2004). *Science of science and reflexivity* (R. Nice, Trans.). University of Chicago Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Brutsaert, H., & Van Houtte, M. (2002). Girls' and boys' sense of belonging in single-sex versus co-educational schools. *Research in Education*, 68(1), 48-56.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd ed.). Sage.
- Collins, P. H. (2019). *Intersectionality as critical social theory*. Duke University Press.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Sage.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1984). Of other spaces: Utopias and heterotopias. *Architecture / Mouvement / Continuité*, October, 1-9.
- Gabb, J. (2018). Families of choice. In *The Palgrave handbook of family sociology in Europe* (pp. 125-141). Palgrave Macmillan.
- Ghaderi, K. , Gholami, K. , & Maroofi, Y. (2026). Validating a Four-Dimensional Power Model for University Autonomy Planning: A Case Study. *Journal of Educational Planning Studies*, 14(28), 301-316. [doi: 10.22080/eps.2026.30806.2394](https://doi.org/10.22080/eps.2026.30806.2394). [In Persian].
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Goodenow, C. (1993). The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates. *Psychology in the Schools*, 30(1), 79-90.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274-290. <https://doi.org/10.1177/089124388002003004>
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.

- McDonald, S. (2024). 'I don't feel like I belong': First-in-family girls' constructions of belonging and space during the transition from secondary school into university. *Gender and Education*, 36(2), 183-197.
- Mehrabian, S., Safari, H., & Soheili, J. (2019). Developing physical indicators influencing the enhancement of students' sense of belonging in elementary school plans (Case study: Elementary schools in eastern Gilan). *Architectural Thought*, 3(5), 155-170. [In Persian].
- Mohammadi, P., Naseri Jahromi, K., & Masgarpour, N. (2025). An analysis of students' sense of belonging to school in the post-corona era: A case study of the second cycle of elementary school. *Curriculum Development*, 2(3), 18-35. [In Persian].
- Mousavi, M., Shahriari, M., Salehi, M., & Kohan, S. (2018). How is developing the sense of belonging in Iranian adolescent girls? A qualitative study. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 6(5), 885-890.
- Naeimi, E., Mahboubzadeh, M., & Saeidi, M. (2020). Investigating the role of parents' lived educational experiences and teachers' differentiation in students' sense of belonging to school. *Exploration in Human Sciences Education*, 6(21), 53-60. [In Persian].
- ostadi, F. , Ranjpour, R. , & nobahar, E. (2026). Thematic Analysis of Economic Factors Affecting Academic Underachievement Among Students (Case Study: Universities of Tabriz, Urmia, and Mohaghegh Ardabili). *Journal of Educational Planning Studies*, (), -. doi: [10.22080/eps.2026.30683.2393](https://doi.org/10.22080/eps.2026.30683.2393). [In Persian].
- Osterman, K. F. (2000). Students' need for belonging in the school community. *Review of Educational Research*, 70(3), 323-367.
- Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1-10.
- Schlossberg, N. K. (1989). *Overwhelmed: Coping with life's ups and downs*. Lexington Books.
- Slaten, C. D., Ferguson, J. K., Allen, K. A., Brodrick, D. V., & Waters, L. (2016). School belonging: A review of the history, current trends, and future directions. *The Educational and Developmental Psychologist*, 33(1), 1-15.
- Strange, C. K., & Banning, J. H. (2015). Understanding the impact of the campus environment on student learning and retention. *New Directions for Higher Education*, 2015(170), 31-40.
- Strayhorn, T. L. (2019). *College students' sense of belonging: A research-based guide to community, connection, and campus culture* (2nd ed.). Routledge.
- Taylor, S. E. (2006). Tend and befriend: Biobehavioral bases of affiliation under stress. *Current Directions in Psychological Science*, 15(6), 273-277. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2006.00451.x>
- Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Totouni, A., & Beigi, Z. (2024). Investigating the effect of school principals' sense of belonging on human resource productivity. In *Proceedings of the First National Conference on Education: Promoting Productivity*. Rahbord Shomal Institute of Higher Education. [In Persian].
- Vahedi, H., Abdollahi, M., & Dehghan, H. (2021). Investigating the effect of school interpersonal relationships on teachers' professional sense of belonging. *Journal of Educational Strategies in Educational Sciences*, 3(2), 45-62. [In Persian].
- Zaer, L., & Ghaedi Mahdi, M. J. (2018). Social problems of female students living in dormitories of Islamic Azad University branches from the students' perspective. *Social Scientific Research Quarterly*, 74(1), 204-223. [In Persian].